

УДК 631.15:658.27

Суска А.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

**ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ
ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА****ENVIRONMENTAL SECURITY UNDER THE CONDITIONS
OF FORESTRY ENTERPRISE EXPORT DEVELOPMENT****АНОТАЦІЯ**

У статті розкривається сутність поняття «екологічна безпека експортної діяльності підприємств лісового господарства» та необхідність системного підходу до її управління за умов концепції сталого природокористування. Досягнення стану екологічно безпечного виробництва експортної продукції як головної цілі управління екологічною безпекою є довготривалим процесом, що передбачає корегування стратегії досягнення в залежності від змін зовнішнього середовища і системний підхід, який зумовлює наявність системи контурів, що поєднуються в єдиному інтегрованому процесі управління екологічною безпекою експортної діяльності.

Ключові слова: екологічна безпека, експортна діяльність, підприємства лісового господарства, природокористування.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрывается сущность понятия «экологическая безопасность экспортной деятельности предприятий лесного хозяйства» и необходимость системного подхода в ее управлении в условиях концепции устойчивого природопользования. Достижение состояния экологически безопасного производства экспортной продукции, как главной цели управления экологической безопасностью, является долговременным процессом, который предусматривает корректировку стратегии достижения в зависимости от изменений внешней среды и системного подхода, что предопределяет наличие системы контуров, которые сочетают в едином интегрированном процессе управления экологической безопасностью экспортной деятельности.

Ключевые слова: экологическая безопасность, экспортная деятельность, предприятия лесного хозяйства, природопользование.

ANNOTATION

The article deals with the definition of environmental security of forestry enterprise export business and the necessity of systemic approach to its management under the conditions of the constant natural resource use. According to the concept of constant natural resource use and the strategic approaches to management, it will be a long-term process to achieve environmentally secure manufacturing of export products that will include the correction of the strategy depending on the changes of surroundings and systematic approach that includes the system of contours that are combined in one integrated process of environmental security management of export business.

Keywords: environmental security, export business, forestry enterprise, natural resource use.

Постановка проблеми. В лісовій галузі України сьогодні існує певне протиріччя між економічними вигодами експорту продукції і певними негативними екологічними та соціальними наслідками такого виду діяльності. Розв'язання такого протиріччя можливе шляхом формування певного рівня екологічної безпеки цього виду комерційної діяльності підприємств лісового господарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Значна кількість наукових досліджень, які стосуються експортної діяльності підприємств лісового господарства, обґрунтовують необхідність впровадження засад екологічної безпеки даного виду діяльності, що дасть можливість збалансувати еколого-економічні наслідки.

А. Урсул вважає, що екологічна безпека – це сукупність певних властивостей навколишнього середовища і створюваних цілеспрямованою діяльністю людини умов, за яких з урахуванням економічних, соціальних чинників і науково обґрунтованих допустимих навантажень на об'єкти біосфери утримуються на мінімально можливому рівні ризику антропогенного впливу на навколишнє середовище і негативні зміни, що відбуваються в ньому, забезпечується збереження здоров'я життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для наступних поколінь [1].

Загальний зміст процесу екобезпечного лісокористування розглядається в дослідженнях Н. Мішеніної. Вона визначає, що екологічне управління лісокористуванням являє собою систему технологічних, організаційно-економічних та інституціонально-регулюючих процесів інноваційного характеру, що забезпечують сталі, екологічно збалансовані та соціально відповідальні, інтегровані, багатопільові використання та відтворення лісових ресурсів [2].

Детальне розкриття організаційно-економічних основ екологізації лісового господарства подане в дослідженнях Л. Мельника. Він визначає, що організаційно-економічні основи екологізації лісокористування і лісовідновлення повинні включати: розроблення економічного інструментарію; розроблення моделей прогнозування затрат на створення лісовкритої площі; економічну оцінку соціально-економічних функцій лісових ресурсів; систему екологічного страхування; економічне стимулювання екологічної відповідальності працівників сфери лісокультурного виробництва [3].

Наведене вище дає підставу прийти до висновку, що формування екологічної безпеки експортної діяльності підприємств дозволяє балансувати природні, соціальні і економічні інтереси.

Мета статі полягає у визначенні й обґрунтованні ланцюжка інтегрованих процесів, який ви-

значає сутність екологічної безпеки експортної діяльності підприємств лісового господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Утворення екологічно безпечного стану діяльності підприємств лісового господарства, в першу чергу експортної діяльності, що несе значне навантаження на природні лісові ресурси – це головна ціль таких підприємств, яка визначається державою і суспільством та є вихідною точкою для стратегічного планування усіх напрямків діяльності.

Аналіз відомого понятійно-категоріально-апарату екологічної безпеки дає підставу вважати, що поняття екологічної безпеки суб'єкта господарської, зокрема, підприємства лісового господарства, повинно враховувати такі аспекти: загальнодержавні інтереси – спиратися на загальнодержавні стандарти, що використовуються в законодавстві; особливості галузі господарювання – роль і значення природних ресурсів у функціонування галузі; вид господарської діяльності підприємства – ступінь навантаження на природні ресурси; сучасну концепцію сталого розвитку – задоволення соціальних, економічних, екологічних та духовних потреб нинішнього та майбутнього покоління.

Визначення екологічної безпеки підприємства лісового господарства повинно враховувати роль лісу щодо загального балансу екосистеми і соціальні наслідки функціонування галузі в цілому.

Зрозуміло, що виробнича діяльність окремих суб'єктів господарювання, зокрема, підприємств лісового господарства, яка визначається об'єктивними економічними законами, що не завжди співпадають із законами розвитку суспільства і природного середовища, може вступати в певний конфлікт з соціальними і природними аспектами.

Тобто у визначенні трактування поняття «екологічна безпека підприємства лісового господарства» повинні акумулюватися матеріальні і екологічні інтереси такого суб'єкта господарювання.

Разом з цим трактування поняття екологічної безпеки підприємства повинно нести в собі специфіку напрямку чи виду економічної діяльності.

Кожний напрям чи вид економічної діяльності має свій ступінь навантаження на лісові ресурси. Наприклад, виробництво деревини для вітчизняної вугледобувної галузі і виробництво експортної продукції по-різному впливають на лісові ресурси. Деревина на експорт повинна відповідати більш жорстким стандартам, що значно збільшує експлуатаційні площі при виборі необхідної деревини, в ході виробництва продукції на експорт значно більша кількість відходів, які, як правило, не знаходять подальшої повної переробки внаслідок низької в порівнянні з експортом рентабельності таких виробництв. Експортну продукцію українських підприємств здебільшого складає деревина твердолостих і шпилькових порід, значні вирубки саме цих порід для формування експорту підприємства можуть привести до порушення на значний період

часу природної структури лісів, навіть за умов інтенсивного і цілеспрямованого процесу відновлення лісів. Тобто для кожного виду економічної діяльності підприємства відповідної галузі економіки доцільно використовувати прикладне трактування економічної безпеки, наприклад, економічної безпеки експортної діяльності підприємств лісового господарства.

Екологічна політика України базується на концепції сталого розвитку, яка передбачає відтворення і збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Тому в трактуванні поняття «екологічна безпека експортної діяльності підприємств лісового господарства» буде доцільним визначити стратегічні аспекти цього поняття.

Екологічна безпека експортної діяльності підприємств лісового господарства – це такий стан, який дозволяє підприємствам ефективно реалізовувати наявний, науково-обґрунтований і нормативно узгоджений щодо експортної діяльності природно-ресурсний потенціал та інвестувати необхідну частину свого прибутку або залучати зовнішні інвестиції для відтворення і збереження первозданих, корінних лісових масивів в довгостроковій перспективі.

Таке визначення в значній мірі охоплює і конкретизує всі аспекти (екологію, суспільство, економіку) класичного поняття екологічної безпеки, а саме: виробничий (економічний) аспект ґрунтується на реальних, науково-обґрунтованих експортних можливостях і може забезпечити необхідний прибуток; екологічний аспект – відновлення ресурсів лісів за рахунок інвестування у довгострокові проекти і програми; соціальний аспект – відтворення та збереження первозданного, корінного стану лісів (амеліорація), що дозволяє відігравати лісам роль важливого важеля природного балансу, який створювався віковою історією еволюції навколишнього середовища і людини.

Зрозуміло, що такий стан, як екологічна безпека, не формується сам по собі. Підприємству потрібно визначитися, оцінити, а в більшості випадків, сформулювати стан, який би відповідав визначеним критеріям екологічної безпеки. Практичне рішення завдання щодо досягнення необхідного рівня екологічної безпеки здійснюється через цілеспрямоване управління екологічною безпекою експортної діяльності підприємств лісового господарства.

Сучасні підходи до розвитку управління в організації лісового господарства здебільшого ґрунтуються на ресурсній моделі лісокористування, основним принципом якої є безперервне та невиснажливе лісокористування, що зумовлює оптимізацію обсягів усіх видів використання матеріальних ресурсів лісу, в першу чергу обсягів вивозу необробленої або частково обробленої продукції за кордон. Ці підходи визначаються у таких термінах, як «екологічний лісовий менеджмент», «екосистемний лісовий менеджмент», «екологічно сталий лісовий менеджмент» та ін. [4].

Якщо під екосистемним лісовим менеджментом розуміти управління лісами з боку державних структур з урахуванням вимог суспільства і міжнародних ініціатив щодо сталого розвитку лісового господарства, то на рівні підприємства лісового господарства сутність управління найбільш повно визначає поняття «екологічно сталий лісовий менеджмент».

Екологічно сталий лісовий менеджмент як складова лісогосподарського виробництва – це система управлінського впливу, спрямованого на екологізацію лісогосподарського та лісопромислового виробництва, яка реалізується у межах інституціонального регулювання раціонального використання і відтворення лісових ресурсів, існуючого лісового, природоохоронного та екологічного законодавства, які враховують, певною мірою, принципи сталого розвитку лісового господарства.

Якщо вважати екологічний менеджмент як загальний менеджмент діяльності підприємств лісового господарства, то управління екологічною безпекою експортної діяльності цих суб'єктів господарювання необхідно вважати специфічну складову загального менеджменту, яка носить ряд специфічних рис, а саме: за суб'єктом управління – управління екологічною безпекою експортної діяльності носить внутрішньо-зовнішній характер, так як поряд з управлінськими діями адміністрації підприємства, активно виступають регулюючі моменти на рівні держави, які спрямовані на захист загально-економічних інтересів і інтересів суспільства; за об'єктом управління – управління екологічною безпекою експортної діяльності – це управління станом об'єкта, який знаходиться під впливом факторів, що, з одного боку, несуть екологічну загрозу, а з іншого – задовольняють матеріальні потреби суб'єкта господарювання і суспільства в цілому; за типом управління – управління екологічною безпекою експортної діяльності повинно відповідати типу стратегічного управління, так як базується на концепції сталого розвитку, яка визначає довгостроковість заходів (зберегти довкілля для майбутніх поколінь) і адекватне реагування експортної діяльності підприємств на динаміку реалізації свого експортного потенціалу, змін зовнішнього природного середовища і кон'юнктури зарубіжного ринку (екологічно орієнтоване господарювання).

Якщо менеджмент екологічної безпеки експортної діяльності вважати як специфічну складову загального екологічного менеджменту підприємства лісового господарства, то цю систему інтересів потрібно додатково накласти на специфіку зарубіжного ринку.

Тобто вихідний етап процесу управління екологічною безпекою експортної діяльності підприємства – оцінка внутрішніх експортних можливостей і стану та динаміки розвитку зовнішнього середовища, що передбачає значно

більше інформаційно-аналітичне навантаження на адміністрацію підприємства.

Управління екологічною безпекою експортної діяльності в умовах концепції сталого природокористування, довгостроковості і гнучкості управлінських рішень в повній мірі реалізується при стратегічних підходах до управління. Особливості стратегічного управління екологічною безпекою, як комплексною категорією, полягає в багатоцільових підходах, що викликає необхідність визначення декількох стратегічних орієнтирів і розробки декількох функціональних стратегій, а також гармонійного їх поєднання в загальній стратегії формування екологічної безпеки експортної діяльності підприємства.

Висновки. Виходячи з загальноприйнятого трактування екологічної безпеки діяльності суб'єктів господарювання, екологічну безпеку експортної діяльності підприємств лісового господарства можливо визначити як такий стан цієї діяльності, що дозволяє підприємствам ефективно реалізовувати наявний, науково-обґрунтований і нормативно узгоджений щодо експортної діяльності природно-ресурсний потенціал та інвестувати необхідну частину свого прибутку або залучати зовнішні інвестиції для відтворення і збереження первозданих, корінних лісових масивів в довгостроковій перспективі.

Формування і підтримання необхідного рівня екологічної безпеки експортної діяльності підприємств лісового господарства здійснюється через цілеспрямоване управління процесами вилучення деревинних ресурсів для виробництва експортної продукції і відновлення втраченого природного потенціалу. Саме такі процеси виробництва експортної продукції відповідають сучасній концепції сталого природокористування та сучасним стратегічним підходам до управління екологічною безпекою господарської діяльності, які передбачають урахування особливостей виду операційної діяльності підприємств і специфікою зарубіжного ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Урсул А. Экологическая безопасность: развитие, проблемы перспективы / А. Урсул // Социально-политические науки. – 1991. – № 12. – С. 3–11.
2. Мишенина Н.В. Социальный маркетинг в контексте развития информационного общества / Н.В. Мишенина // Социально-экономические проблемы информационного общества: [монографія]; под ред. Л.Г. Мельника, М.В. Брюханова. – Суми: Університетська книга. – 2010. – Вип. 2. – С. 761–775.
3. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: [підручник] / Л.Г. Мельник. – Суми: Університетська книга, 2002. – 346 с.
4. Дейнека А.М. Лісове господарство: еколого-економічні заходи розвитку: [монографія] / А.М. Дейнека. – К.: Знання, 2009. – 350 с.